

סוגיה טו: תעניות ציבור (3): דין עוברות ומניקות

*

רקע

סוגייתנו עוסקת בדין עוברות ומניקות בתענית ציבור. אין חשש פיקוח נפש בתענית של עוברות ומניקות ולכן הן אמורות להיות חייבות בתעניות שגוזרים בית דין על הציבור. אף על פי כן, במקום צער לא גזרו חכמים, ולכן פטרו אותם חכמים מחלק מהתעניות. [הערה: הדיון בסוגיה הוא דין קטגורי. מובן שיכול להיות שיש עוברות ומניקות שהתענית מסוכנת להן, והם נידונות לפי כללי פיקוח נפש של כל התורה.]

מקורות

- א. יד. "תני חדא עוברות ומניקות מתענות ... נקוט אמצעייתא בידך דמיתרצון כולהו"
 ב. רש"י ד"ה נקוט מציעיתא בידך
 רי"ף ד: באלפס, "תאנא עוברות ומניקות... אבל מתענות באמצעיות"
 רמב"ם הל' תעניות פ"ג ה"ה
 ג. שו"ע סי' תקעה סע' ה ומשנה ברורה [בעיקר: סק"ז]

הסבר הסוגיה

"תני חדא עוברות ומניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות ותניא אידך אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אמר רב אשי נקוט אמצעייתא בידך דמיתרצון כולהו". [גמ' יד.]

נחלקו הראשונים בגירסת הגמ' ובפירושה:

מרש"י [ד"ה נקוט מציעיתא בידך] משמע שהוא גורס כגירסה שלפנינו "נקוט אמצעייתא בידך דמיתרצון כולהו". לגרסה זו הברייתות אינן חולקות זו על זו, כולן מסכימות שעוברות ומניקות מתענות בשלוש תעניות אמצעיות, וההבדל ביניהם בהגדרת המונחים בלבד. הברייתא הראשונה קוראת לתעניות אמצעיות "ראשונות", הברייתא השניה קוראת לתעניות אמצעיות "אחרונות", והברייתא השלישית קוראת לשלש תעניות ראשונות "ראשונות", ולשבע תעניות "אחרונות".

מהרמב"ם [הל' תעניות פ"ג ה"ה] משמע שהוא לא גורס "דמיתרצון כולהו", והברייתות חולקות זו לזו. רב אשי מכריע כברייתא האמצעית, שמעוברות ומניקות מתענות בשבע אחרונות בלבד.

לשיטת הרמב"ם חכמים החמירו לעוברות ומניקות בשבע תעניות בלבד שהן תעניות חמורות, ובהן גזרו אף במקום צער. לשיטת רש"י גזרת חכמים תלויה בחומרת האיסור

ובגודל הצער. בשלש תעניות ראשונות לא גזרו חכמים, מפני קלות התענית, בשבע אחרונות לא גזרו חכמים כיוון שצערן גדול.

הלכה

השו"ע [סי' תקעה סע' ה] פוסק כשיטת רש"י, שמניקות ומעוברות מתענות בשלש אמצעיות בלבד.